

WATERERFGOED
VLAANDEREN

een zee van tradities

De heer Geert BOURGEOIS
Viceminister-president van de
Vlaamse regering en Vlaams
minister van Bestuurszaken,
Binnenlands Bestuur, Inburgering,
Toerisme en Vlaamse Rand
Arenbergstraat 7
1000 BRUSSEL

mark.andries@vlaanderen.be

onroerenderfgoedbeleid@rwo.vlaanderen.be

25 september 2013

Reactie op de Discussienota Herziening Decreet Varend Erfgoed

Geachte Minister

Onder verwijzing naar eerdere briefwisseling waarin wij wezen op de onhaalbare termijn om commentaar te leveren op de Discussienota herziening Decreet Varend Erfgoed bezorgen wij u hierbij alsnog de reactie van de vzw Watererfgoed Vlaanderen.

Watererfgoed Vlaanderen is een koepel van meer dan 100 organisaties actief rond scheepvaart-, haven- en ander watererfgoed, en daarmee de grootste watererfgoedorganisatie van de Benelux.

Onze reactie op uw Discussienota is ingedeeld in (1) positieve punten en (2) negatieve punten. Het moge duidelijk zijn dat de hieronder geïdentificeerde negatieve punten fundamentele problemen betreffen, terwijl de meeste positieve elementen van eerder technische aard zijn en dan ook niet tegen de vastgestelde gebreken opwegen.

1. Positieve elementen

1.1. Bereidheid tot herziening

Vooreerst waarderen we het dat u op ons aandringen een herziening van het Decreet Varend Erfgoed uit 2002 voorbereidt.

Wij blijven vinden dat het Decreet Varend Erfgoed fundamenteel moet worden verbeterd en versterkt. Wij verwijzen in dat verband naar onze Proeve van Watererfgoeddecreet, die we aan uw kabinet hebben toegelicht in april 2011 en nogmaals in juli 2012. Dat we in september 2013 nauwelijks vooruitgang zien, baart wel zorgen. Anderzijds noteren we met genoegen dat toch enkele voorstellen uit onze Proeve in de Discussienota zijn overgenomen.

1.2. (Beperkte) uitbreiding van de definitie van varend erfgoed

We juichen in de Discussienota toe dat vaartuigen ook als varend erfgoed zullen kunnen worden beschouwd om artistieke of esthetische redenen.

1.3. Afschaffing van de aanplakking van de voorlopige bescherming

Wij ondersteunen de intentie om de aanplakking van een voorlopige bescherming achterwege te laten.

1.4. Versterking van de rol van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen (KCML)

Wij ondersteunen in principe het voorstel om een verplicht advies van de KCML in te voeren, voorafgaand aan de voorlopige bescherming.

Evenwel rijzen vragen rond de samenstelling en de werkwijze van de KCML (zie verder).

1.5. Versnelling van de doorlooptijd tussen de voorlopige en de definitieve bescherming

Wij ondersteunen de verkorting van de bedoelde termijn van 12 tot 9 maanden.

1.6. Regeling van de toelating om beschermde schepen naar het buitenland te brengen

Het desbetreffende voorstel is ontleend aan onze Proeve en steunen we dan ook.

1.7. Invoering van forfaitaire vergoedingen voor eigenaars en beheerders van varend erfgoed

We juichen vermeld voorstel evident toe.

2. Negatieve elementen

2.1. Procedure: negering van Watererfgoed Vlaanderen als gesprekspartner

In uw Beleidsbrief Onroerend Erfgoed 2012 stelde u een nauwere samenwerking met Watererfgoed Vlaanderen na te streven.

Ondanks de gestage groei van onze koepel en onze zware inspanningen om voor U kosteloos een kant-en-klare Proeve van Watererfgoeddecreet voor te bereiden hebben we van uw zijde helaas weinig aanstalten tot nauwere samenwerking kunnen vaststellen.

De opvolging van onze voorstellen voor een Watererfgoeddecreet door Uw kabinet heeft te wensen overgelaten. Herhaalde gesprekken met uw medewerkers bleken naderhand vruchteloos. Een door ons gevraagd persoonlijk onderhoud met U over de grote lijnen en prioriteiten van het watererfgoedbeleid is tot op heden niet mogelijk gebleken.

De Discussienota is tot stand gekomen zonder aankondiging en verder overleg en de opgelegde termijn was veel te kort en viel samen met de Paasvakantie van 2013.

2.2. Negering van de Proeve van Watererfgoeddecreet

De Discussienota vermeldt kort onze Proeve van Watererfgoeddecreet, welke is tot stand gekomen na grondige voorbereiding en overleg met onze leden, maar zegt uitdrukkelijk dat zij "geen analyse of antwoord" van resp. op deze Proeve is.

Waarom geen analyse en antwoord wordt gegeven, wordt niet verklaard. Er wordt alleen gezegd dat in de mate van "het mogelijke en wenselijke" met onze suggesties rekening is gehouden.

Wij vinden het weinig ernstig en weinig respectvol dat ons onderbouwde en gedragen voorstel op deze wijze wordt behandeld. Dat enkele van onze voorstellen in de Discussienota zijn overgenomen, neemt ons bezwaar niet weg.

2.3. Gebrek aan visie op de bescherming van historische vaartuigen

Zeer belangrijk is dat de Discussienota niets zegt over de finaliteit van het varend erfgoedbeleid en over de prioriteiten van de Vlaamse Overheid inzake het behoud van historische vaartuigen, in het bijzonder van bedreigde historische vaartuigen.

Voortdurend zijn belangrijke historische vaartuigen bedreigd met vergaan of verschroming. Zelfs de Vlaamse Overheid heeft de jongste jaren verschillende haar toebehorende historische vaartuigen verschroot, zonder ook maar de kans te bieden om een conservatieproject op te starten.

Onder de vandaag acuut bedreigde vaartuigen vermelden we slechts de laatste Congoboot Charlesville (heden internationaal beschermd onderwatererfgoed), het loodsvaartuig Stern en de klipperaaik De Trotter. Verder bevindt een groot aantal belangrijke historische vaartuigen van de collectie van het Museum aan de Stroom in Antwerpen zich in zorgwekkende staat. Hieraan zouden nog talloze andere voorbeelden kunnen worden toegevoegd.

Uw visie op en voornemens rond dergelijke zeer ernstige situaties blijven in de Discussienota volledig in het ongewisse. De Discussienota geeft niet de indruk dat de door U beoogde herziening voor deze situaties een oplossing zal brengen.

2.4. Gebrek aan maatregelen rond de Vlaamse varend erfgoed-vloot

Diverse Vlaamse en door de Vlaamse Overheid gecontroleerde instellingen, waaronder DAB Vloot en de Vlaamse havenbedrijven, zijn zelf eigenaar van varend erfgoed. Nu het behoud daarvan niet tot hun kerntaken behoort en regelmatig dergelijke vaartuigen worden verschroot, zijn specifieke beheersmaatregelen wenselijk.

2.5. Minimalistische ambitie van de herziening

De Discussienota verwerpt ons voorstel om een volledig nieuw, omvattend, beleidsintegrerend en stimulerend Watererfgoeddecreet in te voeren.

Integendeel wordt slechts een beperkte technische herziening van het bestaande Decreet Varend Erfgoed voorgesteld.

De Discussienota is niet van aard in het Vlaamse watererfgoedbeleid een nieuwe wind te doen waaien. Wij vinden de ambitie minimalistisch.

2.6. Artificieel onderscheid tussen vlottende en niet-vlottende historische vaartuigen

De Discussienota houdt vast aan het zuiver juridisch-technische en wereldvreemde onderscheid tussen vlottende en niet-vlottende historische vaartuigen. Alleen de eerste soort vaartuigen zou onder het herziene Decreet Varend Erfgoed vallen.

Als onderscheidend criterium schuift de Discussienota de "definitieve bestemming op het vasteland" naar voren.

Dit criterium is niet adequaat en niet hanteerbaar en creëert rechtsonzekerheid. Het is immers nooit met zekerheid uit te maken wanneer een schip "definitief" tot opstelling op het droge is bestemd. De schepen in het Maritiem park in Antwerpen zijn een goed voorbeeld. Sommige van die vaartuigen staan al decennia op het droge, maar er wordt overwogen sommige terug in het water te leggen of te doen varen. Het komt ook voor dat restauratieprojecten halverwege worden geheroriënteerd van varen naar vlotten of naar een vaste opstelling. Hoe kan de eigenaar of beheerder dan rechtszeker het statuut van zijn vaartuig bepalen ?

Het is zelfs niet uitgesloten dat eigenaars of beheerder aan decreet-shopping gaan doen, waarbij ze hun project, tegen de objectieve noden en wenselijkheden in, afstemmen op de gunstigste regelgevende condities.

Nog belangrijker is dat de voorgestelde onderscheiding elke samenhang in het watererfgoedbeleid onmogelijk maakt. Een beleid rond het behoud van historische vaartuigen moet het scheepvaartpatrimonium als één geheel benaderen, ongeacht de technische staat of opstelling van de vaartuigen.

2.7. Intransparantie en traagheid van de inventarisatie van het varend erfgoed

De Discussienota besteedt heel wat aandacht aan de beweerde noodzaak de inventaris van het varend erfgoed een decretaal verankerd statuut te geven.

Wij appreciëren de inspanningen die met het oog op deze zeer belangrijke inventarisatie zijn geleverd.

Na acht jaar inventarisatiewerk (2005-2013) hebben we echter geen kennis van de resultaten en voor zover we weten is de inventaris niet publiek toegankelijk. We vragen ons af waarom de inventaris nog steeds niet online is gepubliceerd. De intransparantie van de stand van zaken en de ogenschijnlijk trage vordering dragen niet bij tot de geloofwaardigheid van het varend erfgoed-beleid.

Voorts gaat de Discussienota niet in op de wenselijkheid van overleg over de inventarisatie met de eigenaars en beheerders van de betrokken vaartuigen.

In de Discussienota wordt voorgesteld een meldingsplicht op te leggen aan wie een geïnventariseerd schip wil verschroten, waarna de overheid het schip kan "documenteren". Dit is natuurlijk weer een erg zwakke ambitie. Er zouden minstens pogingen moeten kunnen worden ondernomen om een dergelijk schip te redden. Hiertoe kan zeker een mechanisme op touw worden gezet.

De Discussienota stelt erg vaag in het vooruitzicht dat geïnventariseerde schepen in aanmerking zouden kunnen komen voor aangepaste liggelden en uitzonderingen op de milieuwetgeving. Dit is andermaal erg zwak. In de Proeve van Watererfgoeddecreet zijn hieromtrent duidelijke maatregelen voorgesteld.

2.8. Zwakke intentie rond de invoering van een 'light'-erkenning

De Discussienota vermeldt de mogelijkheid van de invoering van een breder erkenningsregime, met minder stringente criteria en eisen, en daartegenover beperktere voordelen. De nota zegt echter niet dat dergelijk regime effectief zal worden ingevoerd. We verwijzen naar de in onze Proeve van Watererfgoeddecreet uitgewerkte regeling. Zoals vermeld is het onbegrijpelijk dat de Discussienota geen reactie op ons voorstel bevat.

2.9. Tegenstrijdigheid tussen de beschermingscriteria en de invoering van handhavingsbepalingen enerzijds, en het stimuleringsdoel anderzijds

De Discussienota vermeldt dat het huidige Decreet Varend Erfgoed geen handhavingsbepalingen bevat met het oog op het stimulerend effect ervan.

Toch wordt in de nota voorgesteld om thans handhavingsbepalingen in te voeren.

Wij kunnen dit niet aanvaarden indien dit niet gepaard gaat met een duidelijke visie op het behoud van het Vlaamse varend erfgoed en met sterkere beschermings- en ondersteuningsmaatregelen en indien niet tegelijk een aantrekkelijk alternatief 'light'-erkenningsstelsel wordt ingevoerd.

Ten zeerste onlogisch is dat een stimuleringsdoel wordt verkondigd terwijl de bescherming en ondersteuning wordt voorbehouden aan een kleine groep vaartuigen die voldoet aan zeer strikte criteria, waaronder uniciteit. Een stimuleringsbeleid moet precies een zo ruim mogelijk bereik hebben.

2.10. Miskening van de waarde van replica's

De Discussienota opteert ervoor replica's en historiserende nieuwbouw niet onder het Decreet Varend Erfgoed te brengen.

Dit is niet consistent met de doelstelling de watererfgoedwerking te stimuleren. Replica's kunnen historisch zeer waardevol zijn en een belangrijke voorbeeldrol spelen.

2.11. Gebrek aan beleidsintegratie

De Discussienota vermeldt dat vaartuigen "in theorie" ook onder het Topstukkendecreet kunnen vallen. Wij zien niet in waarom deze mogelijkheid als "theoretisch" moet worden bestempeld.

Meer nog, even verder in de Discussienota wordt de intentie uitgesproken om vaartuigen enkel onder het Decreet Varend Erfgoed te beschermen, en niet onder het Topstukkendecreet.

Dit is minimalistisch, ongerechtvaardigd en discriminatoir. Het is ook strijdig met de duidelijke noodzaak aan beleidsintegratie. De watererfgoedgemeenschap heeft helemaal geen boodschap aan spitsvondige grondwettelijke en burgerrechtelijke onderscheidingen, maar verwacht een krachtadig en consistent beleid.

2.12. Negering van de nood aan actie in het buitenland

De Discussienota besteedt enige aandacht aan de hypothese dat beschermde schepen naar het buitenland worden gebracht.

De nota gaat echter niet in op het – regelmatig voorkomende – geval waarin een waardevol en bedreigd schip zich reeds in het buitenland bevindt. In de Proeve van Watererfgoeddecreet hadden wij, specifiek met het oog op het geval van de Congoboot Charlesville, hierover een bepaling opgenomen, die de – nu reeds evidente – bevoegdheid van de Vlaamse Overheid bevestigde om desnoods over te gaan tot verwerving, teneinde vervolgens een behoudsproject te kunnen lanceren. De Discussienota negeert dit zeer belangrijke voorstel volledig.

2.13. Rigiditeit van decretaal verankerde beschermingscriteria

De Discussienota stelt voor de bescherming afhankelijk te maken van een geografische band met Vlaanderen, die zich uit in een minimale aanwezigheid in Vlaanderen van tien jaar en een vaste ligplaats in Vlaanderen gedurende minstens één seizoen.

Deze criteria lijken ons rigide en derhalve gevaarlijk. Een ruimere waaier van mogelijke criteria is wenselijk.

Het in de Discussienota geformuleerde voorstel om de nu toegepaste beschermingscriteria in het decreet op te nemen is echter eveneens riskant indien dit leidt tot rigiditeit en gestrengheid.

De huidige toetsingscriteria zijn: intrinsieke waarde, geografische band, uniciteit of zeldzaamheid, gaafheid, representativiteit, fysische toestand, beheer, maatschappelijke context of meerwaarde. Hoewel de Discussienota vermeldt dat decretale verankering zal leiden tot objectivering, moet worden vastgesteld dat deze criteria ruimte laten voor een grote mate van discretie zomet subjectiviteit. Bovendien rijst de vraag of deze criteria onder het Decreet zullen gelden als cumulatieve voorwaarden of niet. Voor ons kan het onmogelijk gaan om cumulatieve voorwaarden.

2.14. Meldingsplicht voor wijziging van uitzicht en ligplaats en overdracht van rechten

We begrijpen dat wordt gedacht aan de invoering van een meldingsplicht voor wijzigingen van het uitzicht van een beschermd vaartuig of de ligplaats, of voor de overdracht van zakelijke rechten.

We vrezen echter voor bureaucratie en voor een inadequate omschrijving van de meldingsplichtige handelingen. Wat is een wijziging van "ligplaats" ? Een verplaatsing naar een ander kaainummer, een andere haven, een andere gemeente, een andere provincie ? Waarom moet de overdracht van een zakelijk recht worden gemeld, maar niet de sluiting van een langdurige rompbevrachting ? Wat zijn de eventuele sancties ?

2.15. Ontstentenis van ondersteuning van watererfgoedverenigingen

Anders dan onze Proeve van Watererfgoeddecreet maakt de Discussienota, voor zover wij hem goed begrijpen, nergens melding van een algemeen ondersteuningsprogramma voor watererfgoedverenigingen, los van het beheer van beschermde historische vaartuigen. Dit is een zeer ernstig hiaat.

2.16. Vrees voor te forse handhaving

De Discussienota kondigt de invoering van "enkele minimale maar concreet haalbare bepalingen" betreffende handhaving aan.

Hierbij wordt echter verwezen naar het Onroerenderfgoeddecreet. De daarin opgenomen handhabingsbepalingen zijn bezwaarlijk minimaal te noemen. Te vrezen valt voor een zeer sterk afschrikkend effect op sowieso al moeilijke behoudsprojecten.

2.17. Repliek op de opmerkingen van de KCML

Sommige onderdelen in het advies van de KCML steunen we, andere niet. Binnen het bestek van deze reactie gaan we niet op alle door de KCML aangebrachte elementen in.

De KCML verkiest een beperkte herziening, eerder dan een fundamentele vernieuwing van het decreet. Hiervoor wordt echter geen duidelijke argumentatie opgegeven. De door ons aangehaalde redenen om wél een grondig nieuw decreet in te voeren, worden door de KCML niet weerlegd of zelfs maar behandeld.

De KCML acht zich het geschikte orgaan om te adviseren over een 'light'-erkenning. Wij beschouwen de KCML als een belangrijk adviesorgaan maar zeker niet het beslissende of centrale. Zoals in onze Proeve van Watererfgoeddecreet uiteengezet, zijn bij de toekenning van een 'light'-erkenning meer en andere criteria relevant dan bij een zuiver erfgoedbeheersgerichte bescherming. Niet omtrent al deze criteria beschikt de KCML over expertise. De rol van KCML in deze moet worden gezien in samenhang met de representativiteit en de deskundigheid van haar leden. Watererfgoed Vlaanderen heeft experts in haar rangen die een breder blikveld bestrijken.

Ook i.v.m. het dossier van de Charlesville hebben we vastgesteld dat de KCML zich (deels foutieve) opinies vormt zonder met Watererfgoed Vlaanderen te overleggen. We hopen dat KCML in de toekomst bereid zal zijn tot een actieve dialoog en samenwerking.

2.18. Repliek op de opmerkingen van de Afdeling Haven- en Waterbeleid

Uit het advies van de Afdeling Haven- en Waterbeleid onthouden we vooral de principiële bereidheid om mee te werken aan maatregelen ter ondersteuning van de watererfgoedsector.

Een aantal juridisch-redactionele commentaren berusten blijkbaar op misverstanden en kunnen zeker worden uitgeklaard.

We insisteren er wel op dat maatregelen i.v.m. haven- en waterwegbeheer zouden moeten worden genomen op Vlaams, en niet op lokaal niveau. Ter aanmoediging van het beheer van varend erfgoed is het belangrijk dat op alle Vlaamse bestemmingen dezelfde gunstcondities gelden. Dit is overigens ook belangrijk met het oog op het aantrekken van buitenlandse historische schepen.

Wij vragen U om met deze opmerkingen rekening te houden en om er persoonlijk met U over te kunnen overleggen. We vragen ook dat onze Proeve van Watererfgoeddecreet wordt benaderd als een valabel en meer ambitieus alternatief.

Prof. dr. Eric Van Hooydonk
Voorzitter

Prof. dr. Koenraad Van Cleempoel
Ondervoorzitter